

Planten langs de Zeeschelde

De planten in deze zoekkaart zijn slechts een selectie van de soorten die je effectief kunt vinden langs de Schelde. De plant die je uitkomt wordt best vergeleken met de afbeelding van de zoek-kaart of met de beschrijving in een echte flora.

planten typisch voor slikken en schorren

Planten die typisch zijn voor slikken en schorren moeten aangepast zijn aan regelmatige overstromingen door zoet of brak water.

Spindotterbloem - *Caltha palustris* var. *araneosa* (ranonkelfamilie)
Typische plant voor de (eerder zeldzaam wordende) zoetwatertijdengebieden. Lijkt op de gewone dotterbloem, maar is forser. De plant dankt zijn naam aan de spinvormige wortelkluwens waarmee de plant zich voortplant. Als in de zomer de moederplant vergaat, komen deze “spinnetjes” los en worden door de getijdenwerking verspreid.

Bittere veldkers - *Cardamine amara* (kruisbloemenfamilie)
Bittere veldkers komt o.a. voor in brongebieden, waterkanten, grienden, moerasbossen, kanaalbermen met kwel, buitendijkse rietlanden in het zoetwatergetijdengebied en aan oude rivierarmen die af en toe doorstroomd worden. De plant is waardplant voor de larven van het klein geaderd witje en oranjetipje (vlinders). Op de dijken van de Schelde is verder de pinksterbloem te vinden die sterk op deze soort gelijkjt.

Ruwe bies (complex van biezen)
Schoenoplectus tabernaemontani (cypergrassenfamilie)
De ruwe bies komt vooral in brak water aan oevers en in rietlanden voor. De roodbruine kafjes (omhulsel van het vruchtje) hebben talrijke rode wratjes, waardoor ze ruw aanvoelen en waaraan de plant haar naam te danken heeft. Het vruchtje heeft borstelharen waarmee het aan vogels vastkleeft. Hierdoor worden de zaden gemakkelijk verspreid.

gewone moerasplanten

Lisdodde - *Typha latifolia* (lisdoddefamilie)
Lisdodde is een tot ruim 2 m hoge plant van voedselrijke oevers. Het is een echte waterzuiveraar: niet zozeer omdat het zelf water zuivert, maar deze plant transporteert zuurstof naar de wortels waardoor bacteriën nitraten, nitrieten en fosfaten af kunnen breken. De plant biedt een schuilplaats aan veel slootdieren, welke tussen de wortels veiligheid zoeken. Met name veel waterinsecten en spinnen overwinteren in de holle stengels.

Gele lis - *Iris pseudacorus* (lissenfamilie)
Gele lis is een oeverplant van ongeveer 1 m hoog die groeit in zoet, stilstaand of langzaam stromend water. Doordat de gele lis veel voedingsstoffen uit het water opneemt, kan deze bijdragen aan een schone samenstelling van het water. Honingbijen en hommels moeten helemaal in de bloem kruipen om bij de nectar te komen. Als de bloemen helemaal rijp zijn, rollen de zaden er uit. De zaden drijven over het water weg tot ze langs de oever blijven hangen en ontkiemen.

Grote kattenstaart - *Lythrum salicaria* (kattenstaartfamilie)
Grote kattenstaart is een plant die van nature uit voorkomt op vochtige tot natte plaatsen. De plant heeft fijne zaadjes, die via wind, water en vogels verspreid worden. Ook voor vlinders is het een nuttige plant: het boomblauwtje gebruikt onder meer

de grote kattenstaart voor haar eitjes en het is een nectarplant voor de grote vuurvlinder. Doordat stengel en bladeren tannine bevatten, werd het vroeger in de leerlooierij gebruikt. Wortelsap levert een rode kleurstof voor het verven van wol.

Zwarte els - *Alnus glutinosa* (berkenfamilie)
Elzen kunnen uitstekend tegen vochtige omgevingen en ze staan dan ook veelal langs de waterkant of op moerassige grond. Elzen leven samen met bacteriën die zorgen voor de binding van stikstof uit de lucht. Dit gebeurt in knolletjes aan de wortels. De els kan zo als groenbemester functioneren. Net als de wilg kunnen elzen goed geknot worden. Elzenhout is zacht hout dat ideaal is om te bewerken. Het is geen handelshout maar valt in de categorie “boerengebruikshout”. Aan de lucht is het niet duurzaam maar onder water is het vrijwel onbeperkt houdbaar - elzen funderingspalen werden vroeger o.a. onder Amsterdam gebruikt.

Riet - *Phragmites australis* (grassenfamilie)
Riet is prominent aanwezig aan waterkanten: het groeit in het water of aan de waterkant op natte, zoete tot brakke grond. Riet breidt zich op drie manieren uit: door zaad, door wortelstokken en door runners, dit zijn horizontale stengels waarbij op de knopen een nieuwe plant ontstaat. De plant kan 1-3 m hoog worden. Riet kent verschillende toepassingen door de mens: het wordt o.a. gebruikt als dakbedekking, in rietmatten en rietschermen. Riet wordt ook gebruikt als waterzuiveraar.

Rietgras - *Phalaris arundinacea* (grassenfamilie)
Rietgras lijkt heel sterk op riet. De plant wordt tot 2 m lang, de aan de randen ruwe bladeren zijn breed en rietachtig. Rietgras komt voor op vochtige tot natte, voedselrijke grond aan waterkanten en moerasbossen. Het wordt ook gebruikt als siergras in tuinen.

planten gebonden aan rivieren

Groot warkruid - *Cuscuta europaea* (windefamilie)
Groot warkruid is een zeldzame parasitaire plant. Bladeren en wortels ontbreken. De plant dringt met zuigworteltjes de waardplant binnen. Hiermee onttrekt de plant aan de waardplant de benodigde voedingsstoffen en water. De plant parasiteert vooral op de grote brandnetel en hop, maar komt ook op veel andere planten voor. Groot warkruid komt voor op vochtige tot natte, meestal zeer voedselrijke grond. Vooral op plekken waar ‘s winters plantaardig afval en/of aanspoelsel terecht komt. De plant is o.a. te vinden in ruigten aan oevers en in lichte oeverwalbossen.

Moerasmelkdistel - *Sonchus palustris* (composietenfamilie)
Moerasmelkdistel is een karakteristieke soort voor zwak brakke gebieden. De plant komt voor op zonnige plaatsen op natte, voedselrijke, kalkhoudende, zoete tot brakke grond. Hij wordt langs de Zeeschelde voornamelijk gevonden stroomafwaarts van Merelbeke. De plant kan tot 3m hoog worden. De naam heeft hij te danken aan het witte, zure sap dat het bij een breuk afscheidt.

cultuurvolgers/grienden

Een cultuurvolger is een organisme dat bij zijn verspreiding gebruik maakt van de mogelijkheden die de mens het biedt. Bepaalde soorten planten hebben de ontwikkeling van de landbouw gevolgd, en zijn vanuit andere landen naar Vlaanderen gemigreerd. Een griend is een bos of een akker, vaak met een moerasachtige ondergrond, waar wilgen en riet worden verbouwd. Tegenwoordig worden ze nauwelijks meer gebruikt.

Wilgen

Wilgen werden al vroeg gebruikt door de mens als bouw materiaal en allerlei vlechtwerk. In deze streek werden de wilgen voornamelijk geteeld omwille van de mandenmakerij. Met de crisis in de vlaskweek halfweg de 19de eeuw start de opkomst van de mandenmakerij op grote schaal in Klein-Brabant. Aan het begin van de 21ste eeuw zijn er nog slechts enkele actieve wijmentelers en mandenmakers in Vlaanderen. De schietwilg wordt net als de kraakwilg en katwilg gebruikt als knotwilg.

Katwilg - *Salix viminalis* (wilgenfamilie)

De katwilg komt voor in grienden en aan rivieroevers. De zilverwitte, mannelijke katjes worden als sierkatjes gebruikt in onder meer kerststukjes. Door de vroege bloei is de katwilg een geliefde bijenplant.

Schietwilg - *Salix alba* (wilgenfamilie)

De schietwilg is een van de wilgensoorten die veel voorkomen in ooibossen (een bostype dat vroeger langs de grote rivieren voorkwam, het kan langdurige overstromingen weerstaan en krijgt sinds kort weer kans om tot ontwikkeling te komen). Ook komt de schietwilg, met name als knotwilg, voor langs sloten en wegen. In de bast van de wilg zit salicylzuur, een grondstof van aspirine.

Kraakwilg - *Salix fragilis* (wilgenfamilie)

De kraakwilg groeit op vochtige plaatsen. De twijgen van de kraakwilg zijn zeer broos en kunnen gemakkelijk aan de voet breken, vandaar de naam kraakwilg. Vroeger kookte men de wortels om een purperen kleurstof te krijgen, waarmee met Pasen eieren werden geverfd.

Pijpbloem - *Aristolochia clematitis* (pijpbloemfamilie)

Pijpbloem komt voor op droge, voedsel- en kalkrijke grond langs heggen, bosranden en dijken en is te vinden langs de bermen van de Benedenschelde. De plant heeft een licht fruitige geur en wordt 20-90 cm hoog. Hij vormt ondergrondse stengels. De bloem is een insectenval, waaruit insecten door de haren in de kroonbuis niet meer kunnen ontsnappen. Pas als de bloem bestoven is, verslappen de haren en kunnen de met stuifmeel bedekte insecten de bloem weer verlaten. Deze plant is in feite een verwilderde artsenijsplant.

Okkernoot - *Juglans regia* (okkernootfamilie)

De soort wordt ook wel gewone walnoot genoemd. In het begin van de twintigste eeuw waren vrijwel alle dijken langsheen de Schelde, Rupel, Dender en Durme beplant met notelaars. Tijdens de eerste wereldoorlog werden ze door de Duitsers massaal geveld om geweerkolven te maken. Niets ging verloren. De bolster werd verwerkt met confiserie of likeur. Het bolstersap werd gebruikt om meubels bruin te beitsen. Het hout was prima geschikt voor de schrijnwerkerij. Met het ophogen van de dijken werden de meeste bomen geveld en niet meer heraangeplant. Nu verschijnen er echter langs de dijken zeer regelmatig opnieuw jonge okkernootbomen: de noot wordt ‘geplant’ door kraaien en eksters.

algemene ruigtesoort

Grote brandnetel - *Urtica dioica* (brandnetelfamilie)
De grote brandnetel komt voor op stikstofrijke, humushoudende grond. Aan de top van de knop van iedere brandhaar zit een weerhaakje dat bij aanraking in de huid vast komt te zitten. Daarbij breekt de knop van de brandhaar af en komt een mengsel van stoffen in de huid die de brandende en langdurig aanhoudende pijn veroorzaken. Op de brandnetel komen ongeveer 50 vlindersoorten af, waaronder atalanta en distelvlinder. Lange tijd werd grote brandnetel voor het verven van wol gebruikt. Uit de stengel van de grote brandnetel kunnen vezels gewonnen worden en verwerkt tot neteldoek. De plant werd/wordt ook gebruikt voor de productie van papier.

Haagwinde - *Convolvulus sepium* (windefamilie)

Haagwinde vraagt een natte tot vochtige, voedselrijke grond en komt voor in rietlanden en ruigten, aan de rand van moerasbossen, in akkers, plantsoenen en tuinen. Bovendien groeit de haagwinde graag omhoog naar het licht toe. De stengels van de plant winden zich om andere planten of palen en omheiningen. De haagwinde is een hardnekkig onkruid dat andere planten verstikt. In Nederland wordt de haagwinde ook wel pispotje genoemd naar de vorm van de bloem. De bloemen zijn geheel ingericht op de bestuiving door de windepijlstaart. Die nachtvlinder heeft een 8 cm lange roltong, waarmee de honing op de bloembodem kan worden bereikt.

Deze zoekkaart werd gerealiseerd door het Schelde InformatieCentrum. Met dank aan Geert Heyneman en Arnoudt Zwaenepoel. Tekeningen zijn van Jasper de Ruiter van Tringa Paintings.

dijken

Rietzwenkgras - *Festuca arundinacea* (grassenfamilie)

De uitstekende bloeiwijze van rietzwenkgras kan soms meer dan 1 meter hoog worden. De plant vormt grote ruige pollen en groeit op vochtige tot natte, zoete tot brakke, voedselrijke, zwak zure tot kalkrijke grond. Hij komt o.a. voor in veel soorten ruiger grasland maar specifiek kan hij gevonden worden op dijken omdat deze soort ingezaaid wordt om erosie tegen te gaan.

bermen

Gewone berenklaauw

Heracleum sphondylium (schermbloemenfamilie)

Algemeen voorkomende plant die tot 1,5 meter hoog kan worden. Het is een plant die veel langs dijken en wegen voorkomt. Onze inheemse berenklaauw heeft een broertje: de reuzeberenklaauw die gemakkelijk uit tuinen verwildert (agressieve exoot) en waaraan je je echt kunt 'branden'. De gewone inheemse berenklaauw brandt bijna niet.

Scherpe boterbloem - *Ranunculus acris* (ranonkelfamilie)
De scherpe boterbloem komt algemeen voor in weilanden en langs de weg. Deze boterbloem heeft zeer scherp sap, vandaar de naam. Het is giftig voor vee, tenzij het mee gedroogd is in hooi.

Glanshaver - *Arrhenatherum elatius* (grassenfamilie)
Glanshaver of Frans raaigras komt veel voor langs wegen en dijken en in hooiland. Het is een forse grassoort waarvan de bloeiwijzen maximaal 1,5 m worden. De vorm met wit gestreepte bladeren wordt voor sierdoeleinden gebruikt. Frans raaigras werd vroeger beschouwd als een goede hooisoort.

Smalle weegbree - *Plantago lanceolata* (weegbreefamilie)
Smalle weegbree komt veel voor in allerlei graslanden, zowel voedselrijke als voedselarme. De plant heeft verzachtende en wondhelende eigenschappen, bijvoorbeeld bij aanraking met brandnetelharen.

Rode klaver - *Trifolium pretense* (vlinderbloemenfamilie)
Rode klaver werd vroeger veel gebruikt als voedergewas en komt nu weer in de belangstelling door de ecologische landbouw. De plant wordt geteeld als stoppelgewas, dat wil zeggen dat de rode klaver in maart en april onder graan gezaaid wordt en na de oogst van het graan verder groeit. De plant fixeert stikstof (belangrijke voedingsstof) uit de lucht waardoor plant een ‘groenbemester’ is voor andere gewassen die nadien ingezaaid worden. Alleen een uitrolbare hommeltong kan de rode klaver bestuiven.

nieuwe exoten

Meer en meer treffen we in onze streken uitheemse planten aan. Deze waterplanten uit andere contreien doen het blijkbaar in onze streken bijzonder goed. Niet meteen een reden om te juichen, want het succes van deze soorten gaat vaak ten koste van onze eigen inheemse planten.

Reuzenbalsemien - *Impatiens glandulifera* (balsemienfamilie)
Reuzenbalsemien wordt tot 2,5 m hoog. De plant groeit graag langs of in de buurt van water. Wanneer de rijpe vrucht wordt aangeraakt, rollen de vijf delen hiervan zich op en schieten zo de zaden weg. Tegelijkertijd valt de vrucht van de plant af. De plant wordt daarom ook vaak springkruid, springer of spring roer-mij-niet genoemd.

Japanse duizendknoop - *Fallopia japonica* (duizendknoopfamilie)
Japanse duizendknoop woekert langs kanalen en rivieren, maar ook daarbuiten. De stengel en de zijtakken zijn opgebouwd uit holle compartimenten, zoals bij bamboe. De stengels worden gebruikt in de bloemsierkunst. De Japanse duizendknoop komt meestal voor in dichte en ondoordringbare groepen waardoor hij snel alle andere soorten doet verdwijnen. Zo veroorzaakt de plant een verarming van de natuurlijke flora.